УДК 378.1:331.45
DOI: https://doi.org/10.32820/2074-8922-2020-68-34-42

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ – ГОЛОВНИЙ ПОКАЗНИК ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ

© Білик Р.М.
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Інформація про автора
Білик Роман Миколайович: ORCID: 0000-0003-3745-5810; bilyk.roman@kpnu.edu.ua; кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики викладання фізики та дисциплін технологічної освітньої галузі, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, 32301, Україна.

Стаття присвячена теоретичному обґрунтуванню процедури формування професійних компетенцій майбутніх фахівців охорони праці. Розглянуто педагогічні умови процесу формування психологічної, методичної, предметної, функціональної (працеохоронної), комунікативної компетентностей майбутніх фахівців з охорони праці. Обґрунтована необхідність підвищення якості професійної підготовки фахівців в галузі охорони праці, її відповідності вимогам сучасного високотехнологічного виробництва. Проаналізовано стан забезпечення ринку праці дипломованими фахівцями з охорони праці. На основі статистичних даних доведено, що ринок праці сьогодні відчуває значний брак зазначених фахівців. Розглянуто наукові підходи дослідників щодо складу і структури професійних компетентностей, виокремлено змістові складники цих соціально значущих якостей майбутніх фахівців працеохоронної галузі. Проаналізовано ключові поняття дослідження, зокрема «професійна компетентність», «функціональна компетенція», «працеохоронна компетенція» та наявні шляхи їх розвитку в процесі підготовки фахівців цієї галузі. Також розглянуто професійну компетентність майбутнього фахівця з охорони праці як інтегровану професійно-особистісну характеристику, яка є відображенням його професіоналізму, готовністю до виконання професійних функцій та обов'язків, руху до постійного саморозвитку та самовдосконалення з метою підвищення свого професійного рівня.

Стаття може бути корисною для підготовки фахівців професійної освіти в закладах вищої освіти різного рівня; завідувачів кабінетів із безпеки праці; страхових експертів з охорони праці; фахівців з охорони праці; операторів технічних засобів контролю небезпеки; фахівців із протипожежної безпеки; експертів із промислової безпеки; фахівців із техногенно-екологічної безпеки; експертів з умов праці; інспекторів з охорони праці.

Ключові слова: професійна освіта, охорона праці, професійна компетентність, функціональна компетенція, працеохоронна компетенція, культура праці.

Билык Р.Н. «Профессиональная компетентность - главный показатель качества подготовки будущего специалиста охраны труда»

Статья посвящена теоретическому обоснованию процедуры формирования профессиональных компетенций будущих специалистов охраны труда. Рассмотрены педагогические условия процесса формирования психологической, методической, предметной, функциональной (трудоохранной), коммуникативной компетенций будущих специалистов с охраны труда. Обоснована необходимость повышения качества профессиональной подготовки специалистов в области охраны труда, ее соответствия требованиям современного высокотехнологичного производства. Проанализировано состояние обеспечения рынка труда дипломированными специалистами по охране труда. На основе статистических данных, доказано, что рынок труда сегодня испытывает значительный недостаток указанных специалистов. Рассмотрены научные подходы исследователей относительно состава и структуры профессиональных компетенций, определено содержание составляющих этих социально значимых качеств будущих специалистов трудоохранной отрасли. Проанализированы ключевые понятия исследования, в частности «профессиональная компетентность», «функциональная компетенция», «трудоохранная компетенция» и имеющиеся пути их развития в процессе подготовки специалистов данной отрасли. Также рассмотрено профессиональную компетентность будущего специалиста с охраны труда как интегрированную профессионально-личностную характеристику, которая является отражением его профессионализма, готовности к выполнению профессиональных

 © Білик Р.М., 2020

функций и обязанностей, движением к постоянному саморазвитию и самосовершенствованию с целью повышения своего профессионального уровня.

Статья может быть полезной для подготовки специалистов профессионального обучения в образовательных учреждениях разного уровня; заведующих кабинетов по безопасности труда; страховых экспертов по охране труда; специалистов по охране труда; операторов технических средств контроля опасности; специалистов по противопожарной безопасности; экспертов по промышленной безопасности; специалистов по техногенно-экологической безопасности; экспертов по условиям труда; инспекторов по охране труда.

Ключевые слова: профессиональное образование, охрана труда, профессиональная компетентность, функциональная компетенция, трудоохранная компетенция, культура труда.

R. Bilyk ″Professional competence as the main indicator of the quality of training of future occupational health and safety specialists″

The article is devoted to theoretical substantiation of the procedure of developing professional competences of future occupational health and safety specialists. It considers pedagogical conditions of the process of formation of psychological, methodological, subject-related, functional (related to occupational safety) and communicative competences of future occupational health and safety specialists. Special emphasis is put on the necessity to improve the quality of vocational training of specialists in the field of occupational health and safety as well as to ensure its compliance with the requirements of modern high-tech production industries. The article analyses the state of provision of the labour market with certified occupational health and safety specialists. On the basis of statistical data, it is proved that the labour market today experiences a significant lack of these specialists. Scientific approaches adopted by different researchers concerning the composition and structure of professional competencies are considered, the content of these socially important qualities of future occupational health and safety specialists is determined. The key concepts of the research, such as "professional competence", "functional competence", " occupational health and safety competence", and possible ways of their development in the process of training such specialist are analysed. The article considers professional competence of a future occupational health and safety specialist as an integrated professional and personal characteristic, which is a reflection of their professionalism, readiness to perform professional functions and duties, constant drive for self-development and self-improvement in order to increase their professional level.

The article may be useful while training VET teachers in educational institutions of different levels; for heads of occupational safety offices; insurance experts on occupational health and safety; occupational health and safety specialists; operators of technical means of hazard control; specialists on fire safety; experts on industrial safety; specialists on technogenic and environmental safety; experts on working conditions; inspectors on occupational health and safety.

Keywords: vocational education, occupational health and safety, professional competence, functional competence, occupational health and safety competence, occupational culture.

Актуальність теми дослідження. Сьогодні пріоритетним в Україні є питання підготовки конкурентоспроможних фахівців у галузі охорони праці, здатних реалізовувати себе в системі професійної освіти та виробництва, а це можливо за умови формування відповідних компетенцій із питань безпеки та охорони праці. Підготовку молоді до майбутньої працеохоронної діяльності покладено в основу змісту підготовки фахівця зі спеціальності «Професійна освіта (Охорона праці)», завданням якої є формування професійних та функціональних компетентностей на основі: засвоєних здоров'язберігаючих закономірностей; оволодінні способами, засобами та культурою праці; їх професійного самовизначення. Очевидно, що пріоритетним напрямком сучасної вищої освіти України є якісна професійна підготовка фахівців у галузі охорони праці, яка передбачала б такі концептуально важливі тенденції розвитку професійної освіти, як: демократизація, транспарентність, гуманізація та гуманітаризація, фундаменталізація, інформатизація, технологізація, неперервність й ефективність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальним теоретико-методологічним аспектам розвитку професійної компетентності та професійної підготовка майбутніх фахівців присвячені роботи багатьох сучасних науковців, а саме: Ю. Бєлової, Н. Брюханової, В. Гладкової, В. Докучаєвої, І. Драч, В. Зацарного, Е. Зєєра, І. Каньковського,

© Білик Р.М., 2020

С. Кара, О. Коваленко, Н. Краснової, Н. Ларіонової, А. Маркової, Д. Разіної, Н. Титової, К. Ткачука, Р. Тріщ, Г. Туровської, В. Филипчук, С. Шаматажи, та інших. Проблеми підготовки фахівців з охорони праці на основі компетентнісного підходу знайшли своє відображення у працях Е. Альбітарової, П. Атаманчука, О. Бокшиц, В. Бєгуна, О. Бурова, С. Величка, І. Грицюка, В. Джигирей, В. Жидецького, Є. Желіби, О. Запорожця, В. Зацарного, В. Заплатинського, І. Каменської, О. Кобилянського, Г. Кондрацької, В. Кузнецова, В. Лапіна, В. Мендерецького, В. Мухина, І. Пістуна, А. Романчука, Ю. Скобло, В. Шияна, З. Яремка та ін. Проблемам *методики викладання охорони праці* Е. Абільтарова, Л. Вавілова, В. Назаров, В. Огурцов, М. Петрова, Р. Сабарно, О. Тимощук та ін.

За твердженням В. Гладкової, завданням закладів вищої освіти професійного профілю є організація підготовки фахівців, які є конкурентноспроможніми на ринку праці, швидко переорієнтовуються у відповідності до вимог суспільства, здатні до підвищення власного професійного рівня у відповідності до обійманих посад, володіють способами досягнення професійної компетентності та майстерності [0].

Незважаючи на широке коло досліджень, проблема формування професійних компетенцій майбутніх фахівців у галузі охорони праці залишається мало дослідженою та набуває в наш час особливої актуальності.

Метою статті є теоретичне обґрунтування процедури формування професійних та функціональних компетенцій майбутніх фахівців з охорони праці, розкриття змісту їх професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу. Численні публікації в науковій літературі з охорони праці, а також офіційні аналітичні матеріали дозволяють із впевненістю стверджувати, що існує стійкий зв'язок між рівнем організації роботи з охорони праці та показниками виробничого травматизму. Сьогодні ця проблема набула національних масштабів, яку розглядають здоров'я працюючого як найважливіший критерій розвитку суспільства.

Сучасному керівнику, в особі фахівця з охорони праці, потрібен не просто контролер або «наглядач», а фахівець, здатний грамотно організувати роботу і вибудувати систему управління охороною праці в організації. Для цього інженер з охорони праці має володіти значним обсягом спеціальних знань, повнота яких є однією з умов його ефективної діяльності як контролера, технічного експерта і педагога. В рівній мірі це справедливо і щодо знань нормативно-правових актів і методичних матеріалів із питань охорони праці, і щодо знання основних технологічних процесів в організації, а також будови і безпечної експлуатації обладнання, безпечних методів і прийомів праці та відповідних способів навчання персоналу.

Інженеру з охорони праці важливо вміти ефективно вибудовувати взаємодію зі службами організації, а також із комісією з охорони праці, уповноваженими (довіреними) особами з охорони праці професійних спілок або трудового колективу, органами державного управління охороною праці, органами нагляду і контролю за охороною праці та, в першу чергу, з керівником організації. До певної міри інженер з охорони праці лише піднімає проблеми, пов'язані з охороною та умовами праці в організації, які можуть знайти своє рішення лише при спільній роботі з іншими фахівцями та службами організації.

У діяльності інженера з охорони праці нерідко мають місце конфліктні ситуації. При цьому йому важливо зберігати об'єктивність при оцінці поведінки порушників, умов праці на робочих місцях, обґрунтованості вимог інспектуючих органів тощо. Все це свідчить про необхідність орієнтації інженера з охорони праці на кінцевий результат і здатність контролювати власний емоційний стан.

Діяльність інженера з охорони праці спрямована на забезпечення безпечних умов праці працівників організації, через проведення навчань із питань охорони праці, контролю за дотриманням вимог нормативно-правових актів як працівниками організації, так і роботодавцем. Результат роботи інженера з охорони праці – збереження найважливішого стратегічного ресурсу будь-якої компанії, яким є людина. Крім того, в сучасній ситуації охорона праці, як ніколи раніше впливає на управління відносинами з ключовими ринками і клієнтами.

При цьому в Україні зберігається гостра нестача компетентних інженерів з охорони праці. Так, сьогодні фахівців з охорони праці готують лише 11 ЗВО, із них: 7 – здійснюють підготовку фахівців зі спеціальності 015 Професійна освіта (Охорона праці), це Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Рівненський державний

© Білик Р.М., 2020

гуманітарний університет, Українська інженерно-педагогічна академія, Індустріальний коледж державного вищого навчального закладу «Український державний хіміко-технологічний університет», Навчально-науковий професійно-педагогічний інститут Української інженерно-педагогічної академії, Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»; та 4 – зі спеціальності 263 Цивільна безпека (Охорона праці), цекаеп Університет цивільного захисту України, Харківська національна академія міського господарства, Національний університет водного господарства та природокористування і Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. Близько 480 навчальних центрів України здійснюють підвищення кваліфікації фахівців із питань охорони праці.

Аналіз потреби у фахівцях із питань охорони праці показав, що сьогодні в Україні діє близько 23500 підприємств, їхні служби охорони праці мають бути укомплектовані не менше ніж 23 500 особами з кваліфікованою освітою в галузі охорони праці. Однак можна очікувати, що виконання вимог ст. 15 ЗУ «Про охорону праці» в частині створення служби охорони праці та поліпшення стану справ в Україні з виробничим травматизмом і професійною захворюваністю потребують перевищення зазначеної контрольної цифри [0].

Ситуація з підготовкою фахівців за спеціальністю 015 «Професійна освіта (Охорона праці)» ускладнюється ще й тим, що їх підготовку, яка до 2019 року могла проводитись за кошти державного бюджету, з вересня цього ж року відповідно до Наказу МОН № 1223 **від** 23.09.2019 р. «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 21 березня 2016 року № 292», проводиться виключно за кошти фізичних і юридичних осіб [0].

Погіршує ситуацію ще й те, що більшість випускників не планують працювати за фахом. У деяких випадках це пов’язано з відносно невисокою оплатою праці на цій посаді, а в деяких із тим, що сама робота, як часто з’ясовується лише в процесі виробничої діяльності, не відповідає тим очікуванням, які були в них під час вступу до ЗВО.

На наш погляд, це дуже важлива проблема як в особистісному плані – для майбутніх випускників, так і для системи охорони праці загалом, оскільки підготовка начебто здійснюється, а кадри відсутні. Тому слід проводити роботу з інформування та профорієнтації абітурієнтів, надаючи їм максимально реалістичний опис змісту роботи інженера з охорони праці. Більше того, є досить велика кількість прикладів, коли молоді фахівці, прийшовши на виробництво за іншими спеціальностями, розуміють, що їм цікава охорона праці і змінюють профіль роботи, здобуваючи відсутні знання з охорони праці вже у процесі професійної діяльності.

У зв’язку з цим великого значення набуває також спеціальна підготовка інженерів з охорони праці з солідним стажем у формі підвищення кваліфікації, яка повинна враховувати дійсні вимоги, що пред’являються до професії..

Експерти МОП також наголошують на необхідності адекватної підготовки фахівців, що займаються питаннями охорони праці, звертаючи увагу на те, що вона повинна формувати професійну та функціональну компетентності у відповідності до типу виконуваної ними роботи [0].

«Компетентнісний підхід орієнтований, перш за все, на досягнення певних результатів, сформованих значущих компетенцій. Оволодіння ... компетенціями неможливе без отримання досвіду діяльності, тобто компетенції і діяльність нерозривно пов’язані між собою. ... У цих умовах процес навчання набуває нового змісту, він перетворюється в процес отримання знань, умінь, навичок і досвіду діяльності з метою досягнення професійно і соціально значущих компетентностей» [0].

Сучасні науковці [0] визначають «компетентність» у сфері охорони праці як професійну (знання і вміння) і психологічну (поведінку) готовність працівника до грамотного, безпечного і продуктивної виконання роботи. Зазначене формулювання виділяє психологічну (поведінкову) готовність працівників до безпечної праці як усвідомлене внутрішнє прагнення. В умовах сучасного виробництва найчастіше нормативні вимоги, діяльність роботодавців і робітників входять в протиріччя один одному. У той же час, на нашу думку, внутрішня готовність ще не гарантує безпечну працю, оскільки робітникові необхідні особистісні якості, які дозволяють організувати і безпечно виконати трудову діяльність, а саме: активність, увага, світогляд, прагнення до відстоювання власних інтересів.

Трактування терміну «компетенція» з погляду охорони праці в науковій літературі звучить як особиста здатність працівника

виконувати нормативні вимоги з охорони праці. У той же час на діючому об'єкті, що будується, однієї лише здатності до безпечної праці часто недостатньо для збереження життя і здоров'я працівників, оскільки «я здатний» часто не означає «я зроблю» або «я повинен це зробити».

На нашу думку, професійна компетентність у забезпеченні безпеки праці – це володіння працівниками професійними знаннями (вимоги правил, норм, інструкцій із безпеки праці), навичками (з безпечного виконання тих чи інших робочих операцій) і присутність в них особистісних якостей із безпеки праці (розуміння пріоритету безпеки праці, прагнення працювати безпечно, бажання працювати без пригод, турбота про здоров'я працюючих поруч, пошук нових, більш безпечних методів і прийомів роботи), що дозволяють зберігати їх життя і здоров'я.

Дійсно, професійний, підготовлений працівник багато в чому є не «бездумним миттєвим виконавцем», а «складовим елементом» єдиного безперервного виробничого процесу. Компетентний працівник певною мірою є творцем робочого процесу на ділянці виконання робіт. Знаючи, як має бути організована його безпечна праця, вміючи безаварійно виконувати робочі операції, мати бажання і наполегливість на вимогу від себе і керівників (майстрів, робітників) забезпечити безпеку власного життя і здоров'я та значною мірою буде позбавлений ризику травмування.

Відомо багато випадків, коли непідготовлені робітники, не усвідомлюючи небезпеку роботи в тих чи інших умовах, на об'єкті при певному збігу обставин отримували травми, аж до смертельних. У той же час, усвідомлюючи в повній мірі ризик знаходження в умовах впливу небезпечних і шкідливих виробничих факторів, компетентний робітник не розпочне виконання роботи в цих умовах, завдяки чому збереже своє життя і здоров'я.

Професійну компетентність – можна трактувати також як операційну складову «компетентного» робітника – найважливішого суб'єкта сучасного високотехнологічного виробництва, що дозволяє оцінити, проаналізувати, прийняти правильне рішення і безпечно виконати запропоновані трудові операції.

Загалом компетентність можна розглядати як ступінь досягнення мети, як стимул діяльності, і як критерій оцінки, і як ціннісне досягнення особистості у процесі навчання (табл.1).

Таблиця 1

Компетентнісні характеристики особистості [0]

Рівень	**Види компетенцій**	**Ціннісні новоутворення предметної компетентності**
Нижчий	Завчені знання	Студент відтворює механічно зміст пізнавальної задачі в обсязі та структурі її засвоєння
	Наслідування	Студент копіює головні моторні та розумові дії, пов'язані із засвоєнням пізнавальної задачі, під впливом внутрішніх чи зовнішніх мотивів
	Розуміння головного	Студент свідомо відтворює головну суть у постановці і розв'язуванні пізнавальної задачі
Оптимальний	Повне володіння знаннями	Майбутній спеціаліст не тільки розуміє головну суть пізнавальної задачі, а й здатний відтворити весь її зміст у будь-якій структурі викладу
Вищий	Навичка	Той, хто навчається, здатний використовувати зміст конкретної пізнавальної задачі на підсвідомому рівні як автоматично виконувану операцію (ця якість знань регламентується в часі)
	Уміння застосовувати знання	Здатність свідомо застосовувати набуті знання в нестандартних навчальних ситуаціях (творче перенесення)
	Переконання	Ці знання - незаперечні для особистості, які вона свідомо долучає у свою життєдіяльність, в істинності яких вона упевнена і готова їх обстоювати, захищати в рамках дії механізму діалектичного сумніву (нові наукові факти можуть скоригувати точку зору, яка обстоювалась)
	Звичка	Автоматизована поведінкова дія, що виступає психологічним елементом структури вчинку

© Білик Р.М., 2020

Завдяки досконалому поєднанню отриманих знань та сформованих умінь і навичок, якими студенти володіють після опанування нормативних та вибіркових частин навчального плану, формуються найвищі рівні професійних компетентностей і світогляду (вміння, навички, переконання, готовність до вчинку, звичка, авторське професійне кредо) кваліфікованого та компетентного фахівця працеохоронної галузі, за рахунок чого підвищується їх конкурентоспроможність на ринку праці. За рахунок цього майбутні фахівці мають змогу повноцінно реалізувати себе в системі професійної освіти та в умовах сучасного виробництва, правильно організовувати організаційно-технічні, санітарно-гігієнічні, лікувально-профілактичні заходи, спрямовані на збереження життя, здоров'я та працездатності людини у процесі трудової діяльності.

Загалом професійну компетентність майбутнього фахівця з охорони праці розглядають як інтегровану професійно-особистісну характеристику (рис. 1), яка є,

Рис.1. Процес формування професійних компетентностей і компетенцій майбутнього фахівця з охорони праці

відображенням його професіоналізму, готовністю до виконання професійних функцій та обов'язків, руху до постійного саморозвитку та самовдосконалення з метою підвищення свого професійного рівня.

Професійна компетентність має складну структуру, до складу якої входять психологічна, методична, предметна, комунікативна, дослідницька, працеохоронна та інших компетенцій [0] та визначається як «…вміння обирати найоптимальніші рішення та заперечувати некоректні, володіти критичним мисленням, постійно оновлювати знання та застосовувати найбільш доцільні методи» [0].

Перераховані професійні компетенції є складовими єдиного процесу дій і ухвалення рішень фахівця з охорони праці, які дають можливість практично в повній мірі захистити працівника від можливого нещасного випадку в будь-який момент часу: від отримання завдання від керівника до закінчення робочої операції.

Працеохоронна компетенція – складова професійної компетентності «з володіння інформацією з безпеки праці та розуміння проблематики охорони праці», яка дозволяє фахівцю організувати виробничу діяльність працівника з дотриманням запропонованих вимог безпеки, при цьому ініціатива, бажання, необхідність безпечної роботи будуть виходити безпосередньо від працівника.

Завдяки професійній компетенції фахівця з охорони праці буде залежати своєчасність та об'єктивність оцінки виробничих професійних ризиків на дільниці виконання робіт. Такий фахівець самостійно, з усією можливою ретельністю і увагою, до початку виконання роботи має виявити усі наявні та потенційно можливі небезпечні та шкідливі виробничі фактори, які можуть завдати шкоди здоров'ю працюючого персоналу.

Володіючи знаннями і вміннями з охорони праці, фахівець з охорони праці уважно і скрупульозно аналізує методи і способи можливого зниження рівня виявлених небезпечних і шкідливих виробничих факторів і приймає обґрунтовані рішення. Він може самостійно ліквідувати ці чинники, наприклад, виставивши попередження, видати додаткові засоби індивідуального захисту та ін. Також, при неможливості самостійно ліквідувати небезпечні чинники, працівник може звернутися до безпосереднього керівника. Така послідовність дій характеризує професійну компетенцію «з вироблення рішень щодо зниження рівня небезпечних і шкідливих виробничих факторів».

Працеохоронна компетенція дозволяє за допомогою знань нормативних документів з охорони праці, умінь щодо безпечної організації робочого процесу, творчо, уважно підготувати ділянку, на якій буде виконуватися робоча операція. Від того, наскільки досконало буде організовано робоче місце, залежить імовірність виникнення надзвичайної ситуації безпосередньо з працюючим на всіх ділянках виробництва.

З точки зору стейкхолдера (роботодавця) професійна компетентність – це відповідність працівника займаній посаді, відповідність вимогам робочого місця і т. п. Зважаючи на це, в освітньо-професійній програмі підготовки фахівця зі спеціальності 015 «Професійна освіта (Охорона праці)» ступенів вищої освіти «бакалавр» та «магістр» необхідно чітко конкретизувати кінцеві програмні результати навчання у вигляді умінь, навичок і компетенцій. А зміст навчання обов'язково має бути пов'язаний із специфікою конкретного робочого місця.

На нашу думку, професійна компетентність у забезпеченні безпеки праці – це володіння працівниками професійними знаннями (вимоги правил, норм, інструкцій із безпеки праці), навичками (з безпечного виконання тих чи інших робочих операцій) і наявність у них особистісних якостей із безпеки праці (розуміння пріоритету безпеки праці, прагнення працювати безпечно, бажання працювати без пригод, турбота про здоров'я працюючих поруч, пошук нових, більш безпечних методів і прийомів праці), що дозволяють зберігати їх життя і здоров'я.

Функціональна компетенція (від лат. function – виконання) є складовою професійної компетентності фахівця з охорони праці і базується на його функціональних обов'язках і ролях, що передбачають наявність у фахівця відповідної освіти, знань законів України та нормативної бази щодо охорони праці.

Достатньо сформований рівень функціональної компетенції майбутнього фахівця з охорони праці передбачає його можливість:

- ✓ у забезпеченні пріоритету збереження життя і здоров'я працівників;
- ✓ у сприянні громадському контролю за дотриманням прав і законних інтересів працівників у галузі охорони праці;

© Білик Р.М., 2020

- ✓ у розслідуванні та обліку нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань;
- ✓ у встановленні гарантій і компенсацій за роботу зі шкідливими і (або) небезпечними умовами праці;
- ✓ у веденні діалогу з державою щодо фінансування заходів з охорони праці;
- ✓ у міжнародному співробітництві в галузі охорони праці;
- ✓ у поширенні передового вітчизняного та зарубіжного досвіду роботи з поліпшення умов і охорони праці.

Важливим аспектом професійної компетентності майбутніх фахівців з охорони праці є система знань, що передбачають способи і методи захисту людини від різних небезпечних і шкідливих факторів виробничого і трудового процесу власної діяльності. Важливе значення професійної компетентності майбутніх фахівців з охорони праці надається рівню сформованості не лише інженерних, але й педагогічних умінь, оскільки ця категорія фахівців має пряме відношення до навчання працівників різних сфер із питань охорони праці, пожежо- та електробезпеки, надання першої невідкладної допомоги при нещасних випадках тощо. З цією метою вони повинні володіти такими вміннями:

- ✓ аналітичні вміння;
- ✓ проектні вміння;
- ✓ конструктивні вміння;
- ✓ методичні вміння;
- ✓ комунікативні вміння;
- ✓ організаторські вміння.

З огляду на те, що у професійні обов'язки майбутніх фахівців з охорони праці входить багато різноманітних функцій, вирішення проблеми формування професійної компетенції фахівця можливе з урахуванням таких вимог, наявності професійно-значущих і особистісних якостей; готовність до самовдосконалення своїх знань і умінь; наявності відповідних професійних знань, умінь і навиків, які застосовуються в їх практичній діяльності; оволодіння методикою викладання спеціальних дисциплін; уміння реалізовувати позитивну суб'єкт-суб'єктну взаємодію в процесі навчання; вміння організовувати та керувати навчально-педагогічними і навчально-виробничим процесами.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Повноцінна підготовка компетентного фахівця можлива за умови повноцінного управління процесом формування його професійних якостей, відповідного узгодження і одночасної стандартизації як змісту, так і адекватного йому освітнього середовища. Діяльність майбутнього педагога професійної освіти – фахівця з охорони праці має бути мотивована до кар'єрного зростання та саморозвитку, самовдосконалення, оскільки саме від рівня його компетентності буде залежати рівень організації охорони праці на підприємстві чи установі, організація належних умов праці, життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності.

Перспективи подальших наших досліджень ми вбачаємо в подальшому вдосконаленні підходів щодо розробки відповідного освітнього середовища для формування професійної компетентності майбутніх фахівців професійної освіти на всіх етапах їх фахової підготовки.

Список використаних джерел

1. Атаманчук П. С. Інноваційні технології управління навчанням фізики : монографія / П. С. Атаманчук. – Кам'янець-Подільський : К-ПДПІ, 1999. – 172 с.

2. Ворошилов С. Компетенции и компетентность персонала в сфере охраны труда / С. Ворошилов, Н. Новиков, Г. Файнбург // Охрана труда и техника безопасности в строительстве. – 2010. – № 11. – С. 17-24. – Режим доступу : https://www.twirpx.com/file/2627915/grant/. (дата звернення: 09.05.2020).

3. Гладкова В. Акмеологічні аспекти підготовки майбутніх фахівців / В. Гладкова // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – 2010. – Ч. 2. – С. 144-147.

4. Гласс Б. Проблемы охраны труда и безопасности на малых предприятиях [Электронный ресурс] / Б. Гласс // Энциклопедия по охране и безопасности труда МОТ, 1999. – Режим доступу : http://base.safework.ru/iloenc?print&nd=857400086&spack=110LogLength%3D0%26LogNumDoc%3D857400029%26listid%3D010000000100%26listpos%3D3%26lsz%3D9%26nd%3D857400029%26nh%3D1%26 (дата звернення: 09.05.2020).

5. Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 21 березня 2016 року № 292 : Наказ М-ва освіти і науки України від 23.09.2019 р. № 1223. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1085-19. (дата звернення: 09.05.2020).

6. Про охорону праці : Закон України від 14.10.1992 р. № 2694-XII. Дата оновлення: 05.12.2019. – Режим доступу :

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12 (дата звернення: 10.02.2020).

7. Семерня О. Н. Формирование методической компетентности будущего учителя физики / О. Н. Семерня // Збірник наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна. – Кам'янець-Подільський : К-ПНУ ім. І. Огієнка, 2013. – Вип. 19. – С. 318-321.

8. Ялалов Ф. Г. Деятельностно-компетентностный подход к практико-ориентированному образованию / Ф. Г. Ялалов // Высшее образование в России. – 2008. – № 1 . – С. 89-93.

9. Яциніна Н. О. Структура професійної педагогічної компетентності майбутнього вчителя / Н. О. Яциніна // Збірник наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна. – Кам'янець-Подільський : К-ПНУ ім. І. Огієнка, 2010. – Вип. 16. – С. 132-134.

References:

1. Atamanchuk, PS 1999, *Innovatsiini tekhnolohii upravlinnia navchanniam fizyky*, [Innovative management technologies for teaching physics] Kamnets-Podilskyi derzhavnyi pedahohichnyi instytut, Kamianets-Podilskyi.

2. Voroshilov, S, Novikov, N & Fajnburg, G 2010, 'Kompetencii i kompetentnost personala v sfere ohrany truda'[Competence and competence of personnel in the field of labor protection], *Ohrana truda i tehnika bezopasnosti v stroitelstve*, no. 11, pp. 17-24, viewed 09 May 2020, <https://www.twirpx.com/file/2627915/grant/ > .

3. Hladkova, V 2010, 'Akmeolohichni aspekty pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv'[Acmeological aspects of training future specialists], *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Pavla Tychyny,* Uman, part 2, pp. 144-147.

4. Glass, B 1999, 'Problemy ohrany truda i bezopasnosti na malyh predprijatijah'[Occupational health and safety issues at small enterprises], *Jenciklopedii po ohrane i bezopasnosti truda MOT*, pp. 1, viewed 09 May 2020, <http://base.safework.ru/iloenc?print&nd=857400086&spack=110LogLength%3D0%26LogNumDoc%3D857400029%26listid%3D010000000100%26listpos%3D3%26lsz%3D9%26nd%3D857400029%26nh%3D1%26>.

5. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy 2019, *Nakaz Pro vnesennia zmin do nakazu Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 21 bereznia 2016 roku no. 292 vid 23.09.2019 roku no. 1223*,[About amendments to the order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated March 21, 2016 № 292] viewed 09 May 2020, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1085-19>.

6. Verkhovna Rada Ukrainy 1992, *Zakon Ukrainy Pro okhoronu pratsi vid 14.10.1992 roku no. 2694-XII*, [About labor protection: Law of Ukraine of 14.10.1992 № 2694-XII. Date of update: 12/05/2019] Data onovlennia 05.12.2019 roku, viewed 10 February 2020, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>.

7. Semernia, ON 2013, 'Formirovanie metodicheskoj kompetentnosti budushhego uchitelja fiziki'[Formation of methodological competence of the future physics teacher], *Zbirnyk naukovykh prats Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiienka,* Seriia pedahohichna, Kamnets-Podilskyi derzhavnyi pedahohichnyi instytut imeni I Ohiienka, Kamianets-Podilskyi, iss. 19, pp. 318-321.

8. Jalalov, FG 2008, 'Dejatelnostno-kompetentnostnyj podhod k praktiko-orientirovannomu obrazovaniju'[Activity-Competence Approach to Practice-Oriented Education], *Vysshee obrazovanie v Rossii*, Moskva, no. 1, pp. 89-93.

9. Yatsynina, NO 2010, 'Struktura profesiinoi pedahohichnoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia'[The structure of professional pedagogical competence of the future teacher], *Zbirnyk naukovykh prats Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiienka,* Seriia pedahohichna, Kamnets-Podilskyi derzhavnyi pedahohichnyi instytut imeni I Ohiienka, Kamianets-Podilskyi, iss. 16, pp. 132-134.

Стаття надійшла до редакції 01.09.2020 р.

© Білик Р.М., 2020